

Panium - Nimeru Ñaar-fukk ak Benn

Yëngu gu jëm ci bésu Dibéer bi ci suuf su màgg ba fees ak ndam.

Jeff Pippenger

2026-03-05

Taarix bi tambali fukk ak juróom-benn ba tambali ñaar-fukk ak ñaar ci Daniel fukk ak benn, tambali na te jeex ci benn misaal buy fésal yoonu Dibeer. Ndaxte tambali ak jeexu bind bi benn lañu, loolu moo firnde suñu Boroom Kirist, ci ni Mu di Alfa ak Omega. Ci yoonu waxu yonent bi, loolu dafay laaj ngir tambali fukk ak juróom-benn méngoo ak tambali ñaar-fukk ak ñaar. Bu loolu amee, dafay yóbbu taarixu réew mi tedd gi, ni ko rëy-rëyoon ci sariñu Maccabée yi, dugal ko ci taarixu tambali fukk ba fukk ak juróom.

Makkabe yi

Ñakkug Makkabe yi mo mel ni ñaar-fukk ak ñaar at yi tambalee ci 1776 te jeex ba États-Unis nekk buur-googu juróom-benn ci waxu yonent yi ci Biibël bi ci 1798. Loolu moo firndeel ne lim bi ñaar-fukk ak ñaar mooy jaar-jaar bu yoxoosoo ak waxtu mujj ma ci 1798, te foofa la aaya ñent-fukk ci Daniel fukk ak benn tàmbalee.

Jokkoo limub limub ñaar-fukk ak ñaar ak 1798 am solo ngir xam ko bu baax. Njàngat Makkabee yi, ci li muy mel ni céralug Mbind mi ci kaw bërebu Amerik, dafay yokk benn yoon ñaari cër yi ci réewu ndamam gi (bu dëgg ak bu xel) ni ay cër yu weddiwóon pexeemu nguugug Seleucid yi ak buur yu Evrop, te noonu itam pexeemu kërce yi bu Geres ak Room. Ci ñaari seede yu taarix yooyu, Geres ak Room dañoo doon buurub bëj-gànnar.

Sëtu Makkabé yi mooy liñu teeral ci sarax 23, waaye muy tektal jaar-jaaru nettali bu tàmbalee 33 at gannaaw Paaniyum bu nekk ci sarax 15, te lu weesu 100 at tuuti la jiitu Pompée ci sarax 16. Sëtu boobu jeex na ci àtteb bant bi, àtte bu yaataloon ba egg 70 gannaaw Kirist, doonte jamono ju àtte joojoo dees ko xamale rekk ni mooy bant bi ci sarax 22. Ci yoonu waxu yonent, sëtub Makkabé yi, buy tektal suuf su màgg si dale 1776, ba noppi 1798 ak nguugug Asmoneen yi, teg ci kawam nguugug Erood yi ba àgg ci bant bi ak 70 gannaaw Kirist, jeex na ci sarax 22, te mu tàmbali ak ñaar-fukk ak ñaar at yu jëm dëgg 1776 ba 1798. Ñaar-fukk ak ñaar at yi nekk diggante 1776 ak 1798 itam dañuy misaal ñaar-fukk ak ñaar at yi nekk diggante 9/11 ak 2023, yi ñu misaaloon ni ñaar-fukk ak ñaar fan ci Daniel 10. Sëtub Makkabé yi tàmbali na ak “ñaar-fukk ak ñaar” te mu jeex ak “ñaar-fukk ak ñaar.”

Ñenti Buur yu Room

Aayaat fukk ak ñaari ba fukk ak ñaar dañuy xamle bu leer ñeenti kilifa Room, te dañuy teewal itam beneen sàrt ci biir aaya ya. Sàrtu Makkabe yi dañu ko tëral ci ndigalu “dellu te yaatal,” te sàrtu Room moom dañu ko teewal bu jëm ci aaya ya. Pompee dafa nangu ñaari tere ci ñetti tere yi njëkk, ba Room yéeg ca nguug ga ni ñetteelu nguuru yonent yu Bibil bi, ca xareb Actium atum 31 laata Krist. Julius Caesar, Augustus Caesar ak Tiberias Caesar ñoo ko topp. Pompee dafa doon jeneral,

te ñetti misaal yi mujj dañu leen boole ni emperer.

Ki mujj ci ñaari buur yu nekk ñent ñi dee ci aaya ñaar-fukk ak ñaar, fa ñu daajee Almasi bi, moo tax war nañu delloo ki mujj ci buur yu Room ñent ña ba ci kànu Dibéer bu aaya fukk ak juroom-benn wax. Bu nu ko defee, Pompee dina tegu ni ki jëkk ci ñenti màndarga-yoon, fa baat bi mujj te mujj ci ñoom méngoo ak kànu Dibéer bu aaya fukk ak juroom-benn. Aaya fukk ak juroom-benn dinañu ko tegu ci Tiberiyas Seesaar, te xareb Panium bu aaya fukk ak juróom dinañu ko tegu ci Ogist Seesaar, xareb Rafiya bu aaya fukk ak benn dinañu ko tegu ci Juliyus Seesaar; noonu lañuy màndargaal Jeneraal Pompee ni aaya fukk ak atum 1989.

Lii fësal ne “jaar-jaar bu nëbbu” bu aaya ñent-fukk ci Danieli benn-fukk ak benn, muy jaar-jaar bi dale ca daanuwaatug Mbootaayu Soviet bi ca 1989 ba ci yoonu Dibéer bu aaya ñent-fukk ak benn, dañu ko tegtal ci ñetti rëdd-yëngu-yëngu waxi Yàlla yi nekk ci jaar-jaar bi tegtaloo ci aaya fukk ba ñaar-fukk ak ñett. Makkabi yi, boroom nguur yu Room ak ñetti xeexi kàttan yu Room di jëfandikoo ngir aymbëgemam.

Lii mooy yatteelu ñetteel bi ma leen di ñëw. “Ci gëmminu ñaar walla ñett seede lañuy dëggal bépp wax.” 2 Corinthians 13:1.

Ñetti xare yu am diggante ni ñaar, waaye ñett lañu.

Saar fukki bii tékkalug ñenteel xareb Siri bi amoon diggante atum 219 ak 217 ci kanam Yeesu Kirist, ba kerook Antiochus III Magnus (Magno bi, “Mag bi”) dajaleewaat na ay doxalinam ngir waajal xareb saar fukk ak benn bi, mooy xarebu Raphia, bi Yulius Caesar di wone. Saar fukk bi moom mooy ténkuug bu Mbootaay Sowiyet bi daanewoon ci 1989, ni ko saar ñeent-fukk bi di wone, te Pompey ànd na ak taariix boobu. Saar fukk ak juroom-benn bi di wone nootug suuf su tedd si Yuda, te loolu di misaalu yoonu Dibeer bi ci États-Unis, waaye Pompey ànd na itam ak 1989, te ci 1989 Room bu bees bi noot na jëggëlaayam bu njëkk, waaye ci def loolu, dafa itam, ci anam wu ruu, noot Amerig gu Protestaan gi ba muy nax Ronald Reagan ngir mu sos benn mbootaay bu kumpaa ak suuf su tedd si. Benn mbootaay ak jigéen ju moytuju Room, bu buur def, mooy njaaloo gu ruu.

At 1989 moo jigéenu njaaloo bu Room moo tàmbalee génn ci juróom-ñett fukki atam ngir def njaaloo ak buur yépp yi ci suuf si. Buur bu njëkk bi mooy États-Unis ci 1989, ndaxte États-Unis itam dafa ñu koy tektale ci Ahab, mi doon jëkkër u Jezabel, mi di jigéenu njaaloo bu Tir ci Esayi ñaar-fukk ak ñett.

Te bés na ci bés booba, Tir dina ñàkk fàttaliku juróom-ñaar-fukk at, ni fan yi benn buur di yor; gannaaw jeexitalu juróom-ñaar-fukk at yooyu, Tir dina woy ni jigéen ju jaay sa bopp. Jëlal xalam, wër dëkk ba, yaw jigéen ju jaay sa bopp ji ñu fàtte woon; defal neex lu baax ci xalam, woyal woy yu bare, ngir ñu man laa fàttaliku. Te bés na ci gannaaw jeexitalu juróom-ñaar-fukk at yooyu, Boroom bi dina seeti Tir, te moom dina dellu ca peyam, te dina def njaaloo ak bépp nguur gi ci àddina si ci kaw suuf. Esayi 23:15–17.

Jigéen ju sell bi dañu ko fàtte ca “waxtu mujj ga” ci atum 1798, bi mu jotee ay gaañu yu dee, ni ñu ko tektalee ci aaya ñeent-fukk ba ci Daniyeel 11. Ca “waxtu mujj ga” ci 1989, mu tàmbali jamono

ji ñuy fajee ay gaañam yu dee, ci li muy def njaaloo ak nguur gi di ñëkk a daan forcée màndargam nguuram. Goor-guur googu dañu ko tektalee woon ci Axaab, ak ci Farās, mi teg papaas bi ci gangunaasu suuf si ci 538, te mooyoon nguur gu njëkk te gën a màgg ci jàppale yokkute kàttanu papaas bi. Moo tax ñu tudd leen “taawub njëkk bu kërceenug Katolig gi,” te itam “doom ju góor-góorlu jëkk bu kërceenug Katolig gi.” Farās ak Axaab ñoom ñaar ñépp seedeel nañu role États-Unis bi daldi am, dale ci 1989 ba ca yoonu Dibeer ga.

Ci Esayi ñaar-fukk ak ñett, jigéen ju bonju Tir, te moom itam mooy jigéen ju bonju Buy xibaar bu mujj bi 17, mi ñu bind ci jëemam: Babilon bu Mag bi. Mu nekk “fàttees” ngir jaar-jaaru Amerig gu Bennoon, tambalee ci 1798, ba baapote gi taxawatul woon nittee ñenteelu buurug yëglebëy Biibël yi, ndeyjoor gu géj gi ci Buy xibaar bu mujj bi 13. Noonu Amerig gu Bennoon tàmbali wàllam niki juróomeelu buurug yëglebëy Biibël yi niki ndeyjoor gu suuf gi ci Buy xibaar bu mujj bi 13. Ci mujj, Amerig gu Bennoon dafay nekk buur bu gën a mag ci fukki buur yi ci Buy xibaar bu mujj bi 17. Jaar-jaaru misaal bu ab diirub “juróom-ñaar-fukk at,” “fan yu benn buur” day tegtal juróom-ñaar-fukk at yi Babilon nguuru woon niki njëkkëru buurug yëglebëy Biibël yi. Loolu dafay misaale jaar-jaaru Amerig gu Bennoon dale 1798 ba ca yoonu Dibeer, fa rêdd wi ci bitiwu jaar-jaaru Amerig diñu ko tektale ak bëj-góorug Républikaan yi, te rêdd wi ci biir diñu ko tektale ak bëj-góorug Protestaa yi. Ñaari bëj-góor yooyu, yiy tegtal xolub Sàrtu-rey gi, bi jox ndajeel ci diggante saytu-reew ak saytu kërceen, te ñooy mbir mi aju ci ëllëgu Amerig.

Ñaar-fukk yi ñu tëral nañu ngir jigéenu moykat bu Tir ñu fàtte ko, te gannaaw loolu, dale ci jamono ji mujj gi ci 1989 ba ca yoonu Dibéer ba, mu tàmbalee woy. Mu tàmbalee ko ak bennoo bu kumpa, bi mu nangu diiney Amerig gu Protestaŋ, te mu yàq xàll wiir gu politig bu buur bu bëj-gànnar bi ak màbbug Uniyon Sowiyetik bi. Ab diirub ñaar-fukk at, buy jeex ci benn taarix bu Antiokus Magno taxaw ci diggante ab diirub fukk ak juróom-ñaari at, bi ñu séddoo ko ci fukk ak juróom-ñaari, te bu ñu leen ñaaxale, mu yam “juróom-fukk.” Ca njàlbéen ga ca biti juroomi téeméeri at ak ñaar-fukk yi, yi jeexoon diggante Rafia ak Paniyom, kàddug yonent bu biir bu ñaari junni ak ñetti téeméeri at tàmbali na ak “juróom-fukk” ayu-bés yu ñu tëral ci kaw xeeti Daniyel. Ca jeexitalu juróom-fukk ayu-bés yooyu, ci atum 34 gannaaw Krist, Israayil gu yàgg ga dafa tas ba fàww ak Yàlla niki askanam gu tànn tegu ci kóllëre, te Yàlla duggoon woon ca séy ba ak jabaram ju Kiristaan, te doon na jot ci xeeti ñi dul Yawut.

207 BC, Antiochus taxaw na ci diggante “juróom-ñaar fukk,” te muy ràññee jeexital xalis réewam bi ñu tànn woon ne mooy “réew mi màggat,” fa Mu tànn ba yékkati Israayil bu bees bi. Jeexital États-Unis niki juróom-beneen buur gu juróom-benni bi ci yoonu Dibéer moo di jeexital “juróom-ñaar fukki at” yi Esayi wax. Rêdd wu ñaar téeméeri ak juróom-fukk at yi Antiochus di taxawal, muy ràññee jeexital waxtu xéewël bi ngir bënn Republican bu États-Unis, tuuti bala yoonu Dibéer bu aaya fukk ak juróom-benni bi. Ñaari junni ak ñetti téeméeri at yi jeexoon bi àtte tàmbalee 22 Oktoobar 1844, dafa mel ni bi àtte di jeexee ci yoonu Dibéer. Ñaari junni ak ñetti téeméeri at yooyu tàmbalee ak juróom-ñaar fukki ayubés, yu ràññee jeexital Israayil gu dëgg niki askan wi Yàlla tànn. Jeexital jamono jépp ju ñaari junni ak ñetti téeméeri at, moo indi jeexital yëngu-yëngu protestaŋ bi, ni yëngu-yëngu ñëw ga ko wéyal ba ca yoonu Dibéer. Bu bunt bu tëjku bu 1844 dellusee, bunt yi dinañu tëju ci kaw bënn Republican bi, bënn protestaŋ bi, ak rab gu

nguur gi.

Ngir Antiochus taxaw ci diggante jamono fukk ak juróom-ñaar mooy taxaw ca mujj sa waxtu nattaalam. Waxtu nattaal bi tëj na ngir nguurug États-Unis, mi di rabu suuf, ca yoonu Dimaas la; waaye waxtu nattaalu kornu Républiquein bi dafa tëj bala yoonu Dimaas bi.

Yeesu ne ko: «Waxuma laa wax ci juróom-ñaari yoon rekk; waaye ba ci juróom-ñaar fukki yoon ak juróom-ñaar.» Macë 18:22.

Wax ji “juróom-ñaar fukki yoon juróom-ñaar” mooy benn bi ci Biibël bi rekk fu lim yi waxees ak ay yoon ci noonu. “Juróom-ñaar fukki yoon juróom-ñaar” mooy ñenti téeméeri at ak fukk ak juróom-ñient yi ñu “dogaloon” ngir askanu Daniel. Moo di juróom-ñaar fukki ayi waxtu yi tàmbalee ñaari junni ak téeméer yi, te bu ñaari téeméeri at ak juróom-fukk baaxee jógé ci benn tàmbali bu mel noonu, Antiochus dikk ci diggante fukk ak juróom-ñaar. Foofa la Antiochus Mag bi taxaw ci mujj yi ci nettali bi moom, ci drama bu sell bi ci xuloo bu mag ba.

Bunt bu tëjju bu 1844 moo di firnde bu tëjju bu yoonu dibeer, te bala yoonu dibeer bu ayaat bi fukk ak juróom-benn waxee, ab jamono ju juróom-ñaari at tambalee na ak Antiochus muy màndargaal njeexitel nguuram, te gannaaw loolu nguuram jeex na ci mujjug juróom-ñaari ati yooyu. Jamono ju juróom-ñaari at yooyu dafay tegtal nataalu rab wi ci waxtu nattu bi, te jamono jooju tambalee na ci njëkk yoonu dibeer bi ci atum 321. Bala njëkk yoonu dibeer bi, miy misaal yoonu dibeer bu mujj bi, am na ab jamono ju fukk at ju tambalee ak ab ndigal. Ci “ndigal” ba ca 313, nattu bi fukk at di tegtal tambalee na; ba noppi Antiochus jël yoonu dibeer bu njëkk bi, te waxtu xéewalu kornu Réew mi jeex na. Ci mujjug juróom-ñaari ati yooyu, Panium ak yoonu dibeer bi agsi nañu, te jurale xàjjalug penku ak sowwu ci atum 330.

Pompey

Pompée nangu na réew mu tedd mi ci aaya fukk ak juróom benneel, waaye ci biir ñaari at yu njëkk 65 ba 63 bala Kirist, Pompée, ci matale bu Daniel juróom ñaari ak aaya juróom benneel wax, dafa dëgg-dëgg nangu “penku” ak “réew [mu tedd] mi,” muy melokaanu ñaari yoon yu nangu yi ci aaya ñent-fukk ak 1989.

Ñetteeluñeel bi ngir Room gu bokk ci ñu dul jaamu Yàlla dina am jëfandikoo ci Augustus Caesar, mi xam ne moo sos njëkk njàppandoo bu ofisiyel bu ñetti wàll ci Room, te muy teg ci kanam njëkk njàppandoo bu ofisiyel bu ñetti wàll ci Room. Ci ñetteelu màndarga yoon wi ci kilifay Room lañuy ofisiyelamàccal njàppandoo bu ñetti wàll bi ci jaar-jaaru Room. Ci yoonu Dibeer bu nekk ci saar 16 lañuy taxawale njàppandoo bu ñetti wàll bi diggante nanka, rab wa ak yonent bu dëggul bi, te gannaaw loolu ñu delloo picc mi ci ay bon ci sa bérab ba ci Shinar, ni ko Sakariya waxe.

Ogiste Sezar dafa sos bi sërriñ buy jëfandikoo Triumvirat bu Rom gu njëkk, waaye tarihkat yi dañu koy wax Triumvirat bu Ñaareel bi, ndaxte Julius Sezar itam dafa sosoon ab Triumvirat, waaye kër gu njëkk gu nguurug Rom la woonul. Diggante Julius ak Ogiste Sezar, ni ñuy tekki melokaan yi ci booloo bu ñett-fànn bi, mooy nago, rab wa, ak yonent bu dëggul bi, ci yoonu Dimoñ bu war a ñëw léegi, Julius mooy ki ci tàmbali yëngu-yëngu bi ngir dooleel sàrtu Dimoñ, te Ogiste mooy ki ci mujj. Lëkkalekaayu yonent bi itam feeñ na ci teeñu Cestius ci atum 67, te gannaaw loolu teeñu

Titus daldi topp. Julius mooy Cestius te Ogiste mooy Titus. Julius ak Ogiste dañuy teewal booloo bu ñett-fànn bi, te Cestius ak Titus dañuy teewal ab teen.

Jamono jiitu ngir yoonu Dibeer bi tàmbalee ci waxu yonent ci atum 313, mooy bañ-bés bi ñuy wax ne ediggu Milan. Gannaaw loolu, ci atum 321, ca digganteg jamono ju ñaar-fukk ak juróom-ñaari at, yoonu Dibeer bu njëkk bi agsi. Ñetteelu jéego bu xaajal-gàdd gi bi ñuy séddale nguuru gi ci penku ak sowwu, te muy tekki séddoo bi ci États-Unis ci diggante ñi di jot marka rab wi ak ñi ko jotul walla ñi di jot kaaraange Yàlla gi, mooy atum 330. Am na taxawaayu yoonu Dibeer yu bare yi di jémé ci benn yoonu Dibeer, te 321 dafay teewlu yoonu Dibeer bu njëkk bi, bi di jiite ba ci yoonu Dibeer bu mujj ba ci atum 330.

Wuute ak ñaari téeméeri ak juróom-fukk at yi Antiochus, ñaari téeméeri ak juróom-fukk at yi Nero dañuy xamale ab diirub juróom-ñett at, diggante bi ci njëkk alxames bi yoonu dibeer, te gannaaw loolu juróom-ñeent at. Sàrt ci kaw sàrt, Antiochus ak Nero dañuy xamale ñaari diir yu ñu teg ci ñetti màndarga-yoon. Ci ñaari rëdd yi yépp, màndarga-yoon bu njëkk ak bu mujj bi benn lañu, ndigal ci njàlbéen gi te seetaanoon ko ak céy gu mujje ak tas, ak xare diggante buur bu bëj-gànnar ak buur bu bëj-saalum ci njàlbéen ak ci mujj. Njàngale yoonu dibeer bu njëkk bi ci 321, bi nekk ci diggante bi, foofu la Antiochus taxaw. Mu ngi taxaw ci jeexital ab jéemantu bu ñu melal ak fukk at, te jéemantu boobu dafay feeñal Antiochus ni mooy juróom-ñetteel bi ju jóge ci juróom-ñaari yi, ba muy sos nataalu rab wa, moom mi doon juróom-ñetteel bi ju jóge ci juróom-ñaari yi. Ci benn jamono boobu itam, téeméer ak ñeent-fukk ak ñeenti junniy nit ñi dañuy jaar ci ab jéemantu te soppeeku, jóge ci juróom-ñaareel kërceenug Laodise ba ca juróom-ñetteel kërceenug Filadelfi.

Ca njëkk kàddu Dimaas bu njëkk bi, sampug nataal bi dafay tàmbali, te mu jeex ci yoonu Dimaas bi nekk ci Njàlbéen 13:11, ayet bu wone juute gi nekk diggante tàmbali Amerig gu Bennoogu Réew yi ni xar mu ndaw, ak mujjam ni njaay. Fukk ak ñett mooy màndarga réebal; te màndargay réebal ci wàllu ayet 11, ak ci mbir mi Amerig gu Bennoogu Réew yi di wax ni njaay, mooy màndarga rab wi. Waaye màndargay ñi am sello Yàlla mooy lim bu fukk ak benn. Njàlbéen 13:11 dafay tektale tasare gi ci diggante ñi di jot màndarga rab wi walla sello Yàlla ci yoonu Dimaas bi, ba Amerig gu Bennoogu Réew yi waxee ni njaay.

Nataalu jamono wóorug rab wi am na ay màndarga yu leer yu di màndargaal ag ñëwam, te itam di mel niy misaal ci ngállam. Dale ci Nowee ba ci màggalu tabax-turu yi, Yàlla du soppiku muk; moom dafa sax di yégle jamono wóorug bi lu jiitu ñëwam. Ay yégleem am nañu ci kàddug waxu ci kanam wi. Li ëpp ci Adventist yi (maa ngi ko jàpp) xamuñu ne ñaari wër-wër a amoon ba Yerusaleem sànkú, walla ne bés bu yàgg ba mujj ga sànkewoon mooy benn bésub at mi Nebukadnesar daane woon Yerusaleem ak kër Yàlla gi bu njëkk—jamonoy alfa. Ndaxte, mën nañu itam bañ a xam ne wër-wër ya tàmbalee nañu ci màggal yu sell, te jeexee ci benn màggal gu sell, walla ne diirub wër-wër boobu nekkoon na ñetti at ak genn-wàll. Su ñu xamul dees nañu xam ay dëgg yooyu, kon mel na ne duñu gis ne Julius Caesar mooy màndargaal njàlbéenu jamonoy wóorug nataalub rab wi ci melokaanam gu gën a mat. Bu ma waxee “melokaan gu mat,” maa ngi tekki mooy mataleem gu mujj.

Benn waxtu moomu lañu ko tegtal dale ci 1888 ba ci yoonu Dibeer, te ba noppi dellu ko jëfandikoo ci 9/11 ba ci yoonu Dibeer, waaye matug njub mi mat sëkk ci waxtu waxu yonent bi ci taxawal nataalu rab wi, ni ko Constantine Mag bu Rëy tegtalee ci diggante jamono 313 ba 330, dafay tàmbali ci nguurug juróom-ñetteelu president bi gannaaw “waxtu mujj” mi ci 1989.

Li dale ci njëkk bésib Dibeer bu ñu sàkke, jamonoji nattu gi ci Sabaa ak Dibeer di ubbeeku ci ab diir bu ñu tegtal ci juróom-ñaari at yi Antiochus. Juróom-ñaari at yi ci sëtub Antiochus, bu ñu ko yokkee ak juróom-ñeenti at yi ci sëtub Nero, mooy juróom-benn-fukk ak ñett; te ci 63 BC, Pompey dafa not suuf su tedd gi ngir matal wax ji nekk ci aaya fukk ak juróom-benn ci Daniel fukk ak benn. Ca yoonu Dibeer ba, juróom-ñeenti buur dinañu nangoo Estados Unidos ne mooy buur bi gën a mag ci fukki buur yi, yi déggoo jox jigéen ju ndaw waay bu Tuur seen nguur, te booba mu bëgg a def njaloo ak bépp buurub suuf si.

Jàppaleekat ak tabaxu yëgleb ci léebub fukki janq yi, seetaanu rab bi ak yonent bu dëggul bi am na ci atum 1989, waaye ci yoonu Dibeer bi seetaan boobu mat na ba noppi. Benn wàll wu mel ni ab fractal ci jaar-jaar boobu mooy jamono ji àtteg ñi dul dee tàmbalee ci 2001, ci 9/11. Dale ko fa ba ci yoonu Dibeer bi, jamonoy nattu nataalu rab bi, te mooy itam jamonoy tàmmeekar giiru téeméeri ak ñeent-fukk ak ñeent ñaar ñi, àtte bi am na ci kaw nit ñi dëkk ci kóllëre Yàlla, ak ci suuf si ñu dëkkoon ngir matal yëglebu kóllëreg Ibraayma. Ci jamono jooju, mbooloom Addina Ajiisaar ba bésib juróom-ñaareel, buy nekk Lawodise, àttees na ko, gannaaw loolu ñi wax ne ay janq lañu itam àttees na leen. Noonu nag, geñu Protestan bi àttees na ko, te àtte boobu am na ci jamono ji ñu njëkk a àtte pati Demokaraat bi ci geñu Repiblikeen bi ba ci 2024, bi àtteg Repiblikeen yi ci geñu republikeen bi di am léegi. Ngóornamaa bu dëppoo ak sàrtu ndeyjoor mooy rab bi yëkkati ñaari geñ ya, te dees na ko àtte ci yoonu Dibeer bi.

Li dale 1989 ba baati yoonu Dimas, ñu koy tegtal ci ab fractal bu jóge 9/11 ba baati yoonu Dimas; waaye matug matugug taxawal nataalu rab wi nekk na ci ñetteelu njiit bi jóge ci juróom-ñaari njiit yi. Fukk ak juróom-ñaari at yi Nero amoon dafay ab fractal ci jaar-jaaru taarix bi dale 9/11 ba baati yoonu Dimas. Fukk ak juróom-ñaari at yi Antiokhus itam noonu la. Sey bi Reagan ak mbóotaay bu nëbbu gi mooy mat ak ab mbóotaay bu leer ci àppug ñetteelu njiit yi. Ki jëkk ci seyi alpha ak omega yi dafañu ko misaalé ci Patriot Act bi ci atum 2001, ba yoonu Àngalteer soppee yoonu Room. Seyug digle Milan mooy màndargaal njàlbéenu matug matugug taxawal nataalu rab wi. Tabaxam dafa sukkandiku ci tabaxug seyug fukki jigéen ñi, te muy tegtal sey bu naafëq bi di am biir sey bu dëgg bi.

Jamono nataalu rab wi diirub nattu mooy tegtal “nattu” bi nu war a romb bala ñu “selle” nu. Kër Yàlla mooy njëkk a àtte, te gannaaw loolu ci yoonu Dibeer ba, ñi nekk biti kër Yàlla mooy ñu di àtte. Diirub àtte bu mujj bi ci kër Yàlla, te gannaaw loolu ci mbootaay bu mag ba, tàmbalee na ak yoonu Dibeer bu njëkk bi. Dina am yoonu Dibeer bu njëkk ci Etazini, te loolu mooy seetlu njàlbéenug matug mat ak mujjug yomb bi ci diirub nattu nataalu rab wi, te gannaaw loolu mu jeex ci yoonu Dibeer bi di matal Peeñ 13:11. Yoonu Dibeer boobu mooy yoonu Dibeer bu mujj ci suuf su tedd si. Yoonu Dibeer bu mujj ci suuf su tedd si mooy yoonu Dibeer bu njëkk ci àddina si, te mu di màndarga diirub nattu nataalu rab wi ci àddina si. Diirub nattu àddina si tàmbalee na ci yoonu Dibeer bi ci Etazini ci saar 11 bu wet gi ñaar-fukk ak ñett. Bu Etazini “waxee” ni njaay mi ci yoonu

Dibээр bi di ñëw lu gaaw, saar yi njëkk ak ñaar-fukk ak ñaar ak yi ko topp ci wet gi dañuy tegtal diirub nattu nataalu rab wi ci àddina si.

Loolu moo tax, waxu ci gis ni yëngu-yëngu waxu Nero bu ñaar téeméer ak juróom-fukk at, biy jeex ak juróom-ñaar-fukk ak juróom-ñett at yi tàmbalee ci ndigal ga ci 313, te gannaaw loolu ak jëfandikoo sàbadoos bi jëkk bi ci 321, ba noppi ak séddoo penku ak sowwu ci 330, am na solo bu mag. Ñetti yoon yi ci rëdd-u Nero dañuy jëm ci fitnaal, ndaxte Nero mooy misaal-u fitnaal, te àpp bi 250 at dafay tegtal mbooloom gëmkat yi ñu wax Smirna, mi jeexoon ci 313 bi kërceen gu ànd ak déglu-dëgg ak dëppoo agsi. Yoon wu ñetteel wi mooy màndarga jeexitalu benn nguur, ba tax bu ñu ko jëfandikoo ci États-Unis, dafay tegtal sàbadoos ak jéggi-jégg bi nekk ci diggante nguur gu juróomeel gi ak nguur gu juróom-ñaareel gi ak juróom-ñetteel gi. Bu ñu ko jëfandikoo ci àddina si yépp, waymark wu ñetteel wi mooy tējinu àtteb nit, te loolu dafa amoon misaal ci tējinu àtteb États-Unis ca ndoorte jamono jéexatalu àddina, bi àddina tàmbalee ñeem ci natangu nataalu rab wi.

Loolu moo tax Augustus Caesar, ñetteelu bu ñaari buur yu Room yi te doon jiite ba ci yoonu dibeer bi, miir ci bant bi, ni ko ñu tekki ci aaya ñaar-fukk ak ñaar, man naa teewlu bant bi, doonte ne Tiberias dina ko topp, te moom itam miir na bant bi. Jamono jàngatukaayu nataalu rab wi, nattu ñaari wàll la: bu njëkk di natt suuf si, te ba noppi di natt gééj gi. Suuf si mooy États-Unis, te gééj gi mooy àddina si.

Nataalu mën na ràbb mi jur ñaari màndarga yu ñu yokk ci seen bopp; fa alfa bu ñaareelu jamono bi di itam omega bu njëkkaléelu jamono bi. 321 mooyoon jëfekaay bu njëkk ci yoonu Dibeer ci jaar-jaaru yonent yi, te ci fukk ak juróom-ñaari at yi di mel ni ñuy xamale waxtu nattu nataalu mën na ràbb mi, 321 mooy yoonu Dibeer bu njëkk ca Etazini yu Indee yi, bi di jéemal ba agsi ci yoonu Dibeer bu omega ci waxtu nattu nataalu mën na ràbb mi ci réew mi tedd. Waaye 321 itam mooy yoonu Dibeer bu njëkk ngir àddina si, ba tax na atum 321 di màndargaal diggante njàlbéen ak mujjug waxtu nattu nataalu mën na ràbb mi. 313 mooy njàlbéen bi, te njàlbéen bi ab ndigal la, bi mel ni yoonu Dibeer. Fukk ak juróom-ñaari at yu Nero dañuy xamale ab jamono bu yoonu Dibeer yi di gëna yokku ba àgg ci tējinu nootug nit.

Ndigal mi dayo mi ngi mel ni waxtaan bu njëkk bu yoonu Dibeer bi, bi di jur tējugu waxtu xéewal. Pompee jël Yuda ci aaya fukk ak juróom-benn, te loolu di misaalu yoonu Dibeer bi, te Julius Caesar sos Triumvirat bu njëkk bi; doonte sax ne mbootaay boobu ñetti wàll wi nekkoonul bu ñu ko firndeel ci yoon, waaye taariixkat yi tey sàkk ko ni mooy bu njëkk bi. Misaalu Julius Caesar ci mbootaay bu ñetti wàll bu yoonu Dibeer bi, moo misaale Augustus Caesar ak Triumviratam bu yoon wi dëggal, te bi loolu weesoo, Tiberias topp ca bant ba. Ñeenti njiiti Room yooyu ñépp di misaalu yoonu Dibeer bi, ni noonu itam ñetti jéego yi yépp ci fukk ak juróom-ñaar at yu Nero di misaale ko.

Pompey méngoo ak atum 1989; Julius méngoo ak sarax fukki ak benn; Augustus méngoo ak sarax fukki ak juróom, te Tiberias méngoo ak sarax fukki ak juróom-benn. Nettali Julius bi ci sarax yi dafa booleem dugguwam ci Esipt ak Cleopatra. Taariix bi dellu na ci Marc Antony. Marc Antony mooyoon jeneral bu mag bu Julius Caesar ca jamono ji ñu rey Julius ak ñaar-fukk ak ñett i jamono yu ñu ko jam. Ñaar-fukk ak ñett dafay tektal Santaare dimas bi, te deeeg Julius ci 23 i jam mooy

nguur gu jeex ci Santaare dimas bi. Gannaaw loolu Marc Antony, Augustus Caesar ak Marcus Lepidas sampoon nañu njëkk Triumvirat bu nguur gu sax ngir fey deewam. Kenn ci yooyu ñetti doole yi, Marc Antony dina dellu def li Julius dajje woon ak Esipt ak Cleopatra.

Bu Yuliyus mbaa Maark Antoññ la woon, ñoom ñaar ñépp misaal lañu ci Room, te Kliyooapat la doon misaalu Misra ak Geres. Moom dafa teewaloon nguurug Geres ci Misra, ñoom ñaar itam misaal lañu woon ci njaay mi; waaye Yuliyus ak Maark Antoññ misaal lañu ci rab wi. Ndaxte moom moo nekkoon jigéen ji ci diggante boobu, Kliyooapat dafa doon kilifa gi, te loolu tax Yuliyus ak Maark Antoññ doon réew mi. Kliyooapat day teewal jigéen ju ñaar yoon a tas ak ay soppeem yu Room yu am buur; njëkk ba ci 1798, te ñaareel ba ci tëji waxtuw yiñ jox ngir tuub, bi muy agsi ci mujjam te kenn du ko dimbali. Moom de, mujjam am na ci xareb Actium ci atum 31 laata Kirist. Ki nottoowoon ci xareb Actium mooy Ogist Sesar, noonu gis nanu ne Pompee dee na ci Misra, Yuliyus dajje na ak Kliyooapat ci Misra, te loolu am na yeneen ñaari yoon ci jaar-jaarub Maark Antoññ, ba noppi Ogist Sesar dagg boobu jekkoo ci Actium. Actium day xamle yoonu Dibeer, ndaxte ci xareb Actium la ñetteelu tere bi ci Room teqee, te Room gu bokk ci nguurug pagan bi tàmbaalee nguuru diirub ñetti téeméeri at ak juróom-benn-fukk, ngir matal li nekk ci Daniel 11:24.

Pompey jël naari tere yi ñaari njëkk, te Augustus jël ñetteel bi.

Te benn yene ci ñoom genn garab gu ndaw, te mu mágg lool ba am doole, jëm ci bëj-saalum, ak ci penku, ak ci suuf su neex. Daniel 8:9.

Pompey mooy 1989, te màndarga bu njëkk ci ñetti kàttan yu politig yi Room bu bees di daan ngir ñu fajaat boppam bu dee bi. Union Soviétique, gannaawam États-Unis, te itam Nations Unies ci saar ñent-fukk ak benn bu Danieli fukk ak benn. Xarey kàttanu paap bi politig la ak diine, te ci waxu yonent bi kàttanu diine bu États-Unis dafa neesoon daan ndax boole bu kumpa bu Reagan ak paap Jean-Paul II amoon na. Li paap yi jublu ci mooy ñetti tere yu politig ak ñetti kàttan yu diine. Ci 1989 kenn ci ñetti kàttan yu politig yi dafa neesoon far, Protestantisme, muy baat bu dëgg-dëgg tekki a jéggal Room, moom itam dafa neesoon far prezidaa États-Unis ci benn taarix boobu. Ñetti kàttan yu politig yi mooy Union Soviétique, États-Unis ak Nations Unies, te jubluwaay yu diine yi mooy Protestantisme, ak yeneen diiney nagoog, yu ñépp ñuy jàppe ni spiritualisme lañu. Ñetti diine yi jiite àddina ba Armageddon mooy Protestantisme bu weddi, Catholicisme ak spiritualisme; te xuloo yu biir kàttanu paap bi diggante xel mu wóor ak xel mu yaatu ci seen kanamug mbooloo, ak xaajtaayi Catholicisme orthodoxe, ay terey diine lañu; te ñaar yi ci des ci terey diine yi Catholicisme war a daan mooy Protestantisme bu weddi ak spiritualisme. Protestantisme dafa neesoon far ci 1989.

Bu jàppandikoo yi nekk ci biir Katolisis, ni ko ñu tegtal ci wàllu waxi yonent yu bare yu Katolik yi jóge ci yégleyi Fatima, su ñu leen tàqalee ak ay jéef-jëfam ngir nott ndoxalin yi ci wàllu diiné yi nekk biti diinamam, kon ndamamu alfa ci kaw Protestantis moo doon boole bu suturaak Reagan, te ndamamu omega moo doon boole bu leer ba ñépp gis bu 2025. Jàppandikoom ak kërki yi ortodoks itam ñu ngi leen tegtal ne tàmbaalee ak ndam gu njëkk ci 1989 ba agsi ci ndam gu mujj ga ca Panium.

Pompey méngoo ak 1989, te ñaari ndam ci kaw “penku ak suuf su neex si,” ni Daniel waxe ko ci saar juróom-ñett ba ak saar juróom-ñent ba, dañuy tegtal ndam wu ngëm ak wu politig gu paapaas bi am ci kaw njëkk Mbootaayu Sowiyet, ak ndam wu ngëm wi ko topp ci kaw suuf su mągg si bu Protestant yu wax ne ñoom ay gëmkat. Julius Caesar dina réer ci Raphia, ni ko Antiochus III réeree, te ni ko Zelensky it di réere. Julius mooy mbirum saar fukki ak juróom-ñaar ba ba ci fukki ak juróom-ñett, te gannaaw loolu Augustus Caesar dafa jóg ni kiy yëkkati galag. Tiberias Caesar moo nguur ci jamonoy kurwaan gi, ba tax Tiberias mooy yoonu Dibéer bu saar fukki ak juróom-benn bi.

Lii moo tax Augustus méngook ak Panium bi nekk ci saar 15, te xareb Raphia bi ci saar 11 méngook ak Julius. Xareb Panium mooy ñetteelu xareb àddina bi tambali tuuti laata yoonu Dibéer bi ci saar 16, waaye mu soppeeku ci xareb Actium. Panium mooy xareb suuf si (Etazini), te Actium mooy xareb géej gi (àddina si). Augustus dañu ko tektal ci Panium ci rëddoonu ñenti buur yu Room, te moom la woon njiit lu dëgg ci Actium. Ci Panium, Antiochus jëfandikoo na Misra, mi bokkoon ak Room; te ci Actium, Augustus jëfandikoo na Misra (Cleopatra) mi bokkoon ak Room (Marc Antony). Loolu tekki ne, Pompey mooy tektalu saar 40 ba ci 1989, te Tiberias mooy tektalu yoonu Dibéer bi ci saar 41. Julius Caesar agsi na ci 2014 bi xareb Ukraine tàmbalee, ni ko xareb Raphia bi ci atum 217 laata Kirist di misaal.

Lii day wone ne aaya ne saar yi fukk ak juróom-ñaari ba fukk ak ñaar ak ñaari ndaw tàmbali ci atum 1989 te mu jeex ci yoonu Dibéer, te mooy kon taariix bi méngook “taariix bu nëbbu” bi nekk ci saarum ñeent-fukk. Rëddoo yonent yi ci Maccabée yi itam méngook benn “taariix bu nëbbu” boobu. Rëddoo buur yu Room mooy wone Room gu bees gi, rab wi ci Peeñu 16, te rëddoo Maccabée yi mooy wax suuf si tedd gi, yonent bu dëggul bi ci Peeñu 16. Rëddoo ñetti xare yi mooy wone ndam li ci kaw buur bu bëj-saalum gi, njaay mi ci Peeñu 16.

Rëdd yi ñett dañuy tegtal ñetti kàttan yi di jiite àddina ba Armageddon, te aaya ñeent-fukk bi day leen tegtal ni buur bu bëj-gànnar, mbaam mi, buur bu bëj-saalum, rab wi, te gaal yi ak fas yi ak gaal-géey yi mooy yonent bu fen ki. Rëdd yi ñett nekk ci aaya fukk ba ci ñaar-fukk ak ñett dañuy tegtal ñetti kàttan yi ci jaar-jaaru nettali bu nëbb bi nekk ci aaya ñeent-fukk, te loolu du dara ludul wala yéesul benn lu dul misaal buy doxaat ci ñetti mbir yi ñu tegtal ci jaar-jaaru nettali bu ubbeeku bi nekk ci aaya ñeent-fukk.

Saar bii egy.

Aayaat bu njëkk ba ci ñeent dëggal nañu “jamonoy mujj” ci atum 1989, ak itam juróom-ñettaleluéri Étaasini yi dale ci boobu ndoorte, te mu jeexee ci juróom-ñettaat bu mujj bi, bi gëna am alal lool. Ci aaya bi ñeent, buur boobu nekk na buurub àddina, ni ko firndeel Alekàndar Bu Mag bi, buur Axaab, fukki buur yi ci Peeñu 17, fukki xeet yi ci Sabóor 83, ak fukki réew yi ñu téral ngir nekk misaalub àddina ci jëf ju njëkk ja sax ci kóllëre Yàlla ak Abram ci Njëlbeen 15:18–21.

Aayaat benn ak ñeent dañuy tegtal jaar-jaaru atum 1989 ba ci boole bu ñetti wàll bi ci sàrtu Dibeer bi nekk ci aaya bu ñeent-fukk ak benn; te moo tax ñuy méngoo ak ñeenti buur yu Room, ak rëddinu Makkabe yi, ak itam ak ñetti xare yi nekk ci aaya 10 ba 15, yi booloo di tàmbali jaar-jaaru bu nëbb

bi nekk ci aaya 40.

Aayaat juróom ba baat ak juróom-ñeent yi di wone ab rëddoo yonent gu mat sëkk, buy mel ni mucc ci jaar-jaaru at 538 ba 1798, te di joxe xel mu jaar ci jaar-jaar ak yonent ngir xam solo waxtu mujj ga ci aayaat ñent-fukk. Xel moomu mooy leeral aayaat fukk ni mooy fayddug ngir jaar-jaaru aayaat juróom ba baat ak juróom-ñeent yi, te ci def loolu mu di tëral xelu at 1989. Loolu dafay tekki ne aayaat benn ba ñaar-fukk ak ñett yi ci Daniel benn-fukk ak benn dañuy teewal juróom rëddoo yonent yu déggoo ak jaar-jaar bu nēbbu bi ci aayaat ñent-fukk. Ñetti aayaat yu njëkk yi dañuy wax ci mbuur mi tudd Trump, moom mi di juróom-ñetteel mbuur mi boka ci juróom-ñaari yi, te ñu tëral ne mooy nekk buurub fukki buur yi ci nguur gu juróom-ñaareelu Apokalips benn-fukk ak juróom-ñaar.

Aayaat juróom ba ci fukk miy xamle jaar-jaari cosaan bi jëm ci 1798 ba àgg ci 1989, te loolu mooy jaar-jaari aaya fanweer. Aayaat fukk ba ci juróom-ñeent ak fukk miy xamle jaar-jaari ñetti xare yu ñuy defe ci wàllu ñeneen, mi tambalee ci 1989, ñaareel bi tambalee ci 2014, te gannaaw loolu njiitu réew mi gën a bare alal taxawoon ci 2015. Njiitu réew mi gën a bare alal boobu ñu rey ko ci 2020, te ci 2022 xareb Raphia mettiwaat na, te gannaaw loolu njiitu réew mi gën a bare alal dellusi ci 2024, te ci 2025 boppu rab wi ak boppu nataalu rab wi ñoom ñaar ñépp ñu leen ubbi ci liggéey bi.

Dina nu ci topp, dinañu wéyal mbir yii.